

CONTRIBUȚII LA INSTITUȚIA „VECINIEI“ LA ROMÎNII BRAȘOVENI

de CANDID C. MUȘLEA

În Transilvania vecinia era cunoscută încă în anul 1533 sub numele de „vicinatus“¹.

Ea exista însă și mai demult, căci încă în 1498 se amintește că în Prejmer asociația satului din str. Gossmar a cumpărat un izvor²

În 1533 luă apoi ființă vecinia din str. Castelului /astăzi Pavlov/ din Brașov, dar în alte comitate exista și mai de mult, de ex. în Seleușul Mare /Tîrnava Mare/, unde se spune că exista încă din 1487³.

Altă urmă a lor o găsim la 23 aug. 1541, când Magistratul brașovean trimite la Șercaia doi funcționari ai săi să împartă satul în vecinii /„...ut possessionem in plateas ordinent“/⁴.

Altădată aflăm textul latin din a. 1775 : „In quovis pago imprimis autem in Saxonice ordinatus adhuc habentur minores etiam Communitates, vulgo vicinitates seu Nachbarschaften vocitatas singularibus Articulis circa puritatem platearum, ignis securitatem, vigiliam nocturnam ac diurnam et in genere decorum et honestatem domesticam provisas, quibus unius ex iisdem aetate prorektor sub titulo patris vicinorum, vulgo Nachbar seu Altnachbar praesidet...“⁵.

Menirea veciniilor era :

1. *Ajutorarea reciprocă* a familiilor care o formau. Dacă un vecin se îmbolnăvea, ceilalți erau obligați a-i lucra pământul, a-i aduna recolta de pe câmp, a-i coborî vinul în pivniță. Dacă tinerii căsătoriți voiau să-și facă și ei o casă a lor, ceilalți trebuiau să le stea în ajutor. Tot așa când unul voia să-și facă acoperiș nou la casă, sau o șură nouă.

¹ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt*, vol. III, Brașov, 1896, p. 290.

² Dr. Hermann Fabritius : *Unsere Kronstädter Nachbarschaften im Wandeln der Zeiten*, în numărul jubiliar de 100 ani al ziarului „*Kronstädter Zeitung*“, supliment la nr. 118 din 24 mai 1936, p. 25.

³ Fr. Schiler-Libloy : *Volkszustände...*, în *Blätter für Geist...*, a XVI (1853), nr. 1, p. 2.

⁴ Id. : *Deutsche Rechtsdenkmäler*, în *Archiv des Vereins...*, VIII, (1853), p. 118.

⁵ *Quellen...* vol. III, p. 112.

„În fiecare sat, în special în cele săsești, sînt de obicei comunități mai mici numite vecinii, care au statute separate cu privire la curățenia străzilor, la siguranța cu privire la incendii, la paza de noapte și de zi, la bună cuviința și cinstea locuitorilor. În fruntea acestora se află un bărbat în vîrstă numit tată de vecini, în limba poporului Nachbarvater sau Altnachbar“.

2. *Păstrarea curăţeniei, a ordinii şi a siguranţei.* Fiecare gospodar era obligat să ţină curat în faţa porţii şi a casei, ca şi păraiaşul ce curgea în faţa acestora. Fintina trebuia ținută în cea mai mare curăţenie şi fiecare locuitor să aibă şi o groapă plină cu apă, din motive de igienă şi pentru caz de incendiu. Pentru astfel de cazuri vecinia avea la îndemână scări, cângi, găleţi făcute din piele, etc. În vremurile îndepărtate incendiile erau o mare pacoste, căci adeseori focul mistuia nu numai o casă sau două, ci o jumătate de sat sau de oraş, ba chiar întreagă localitatea. De aceea cite doi bărbaţi patrulau toată noaptea în fiecare stradă a veciniei, de la 8 seara pînă la 3 dimineaţa, ca să observe dacă nu cumva izbucneşte undeva vreun incendiu. Pe la 1760 existau străji de noapte, alese din fiecare grupare de 10 gospodari, precum şi unul sau doi supraveghetori ai fintinilor („Brunnen-Aufseher“ sau „Aufschauer“). Pe la 1764 găsim şi supraveghetori ai coşurilor care pe atunci erau construite din lemn („Rauchfang Aufseher“); rolul lor era să se convingă dacă sînt bine curăţite. Mai tîrziu se înfiinţară şi posturi de controlori ai deceselor, care să constate dacă nu cumva cel crezut mort este numai leşinat şi să nu fie îngropat („Leichen Aufseher“). Ba existau şi supraveghetori pentru vînzarea vinului („Zeiger Aufseher“), căci fiecare proprietar de vie avea drept să vîndă, pe rînd, din vinul său, timp de 8 zile; în acest scop, în faţa casei celui care venea la rînd se fixa o prăjină înaltă („Zeiger“ şi „Zeigerstange“). În unele părţi, pentru a se şti unde se vinde vin vechi, se lega de prăjină o cunună de paie, iar pentru vinul nou o căpaşină de varză⁶.

Aproape de sfîrşitul sec. al 18-lea veciniile aveau şi inspecitori sanitari, care în timpul molimelor ce adesea bîntuiau, treceau din casă în casă, ca să vadă dacă nu era cineva bolnav⁷.

Străinii erau controlaţi încă de la poarta oraşului sau a satului: cine sînt, de unde sînt şi ce caută prin acele părţi, iar cei suspecti erau îndepărtaţi sau predaţi Magistratului⁸ şi în nici un caz nu puteau înnopta în oraş. Femeile de moravuri uşoare, cerşetorii, haimanalele şi vagabonzii erau alungaţi şi nu puteau fi membri ai veciniei.

3. *Respectarea bunei cuviinţe şi în special cercetarea regulată a bisericii.* Instituţia fiind sub patronajul bisericii, membrii erau obligaţi să se supună ordinelor celor mai mari, să respecte bătrîneţele şi să iar parte la serviciul divin. În dumineci şi sărbători nimeni nu putea părăsi localitatea, decît dacă plecarea era pe deplin justificată. Doi delegaţi ai veciniei erau însărcinaţi să controleze dacă toţi membrii asistă la predică. —

⁶ Gustav Seivert: *Ausgestorbene Originale aus dem siebenb. Sachsenlande — Der Nachbarvater* —, în *Siebenb. Volkskalender*, Sibiu, 1868, p. 18.

⁷ Cîteva decenii mai tîrziu, cînd ciuma din Moldova şi Muntenia ameninţa să treacă şi dincoace de munţi, Magistratul din Braşov ordonă arendaşului din Bran să împartă satul în diviziuni sau vecinii de cite 30—40 case, numind în fruntea fiecăreia cite un gospodar de încredere care zilnic să viziteze casele ca să vadă dacă nu e cineva bolnav ((*Arh. Stat. Braşov*, dosar LXXXVIII, 1820—1825, nr. 372 din 30 iun. 1824).

⁸ Sfatul, primăria.

Instituția era condusă de un „tată de vecini“, ales dintre bătrînii veciniei de către ceilalți „bătrîni“ (seniores, die Ältesten) pe timp de un an, dar putea să fie reales.

După cum am văzut, numele ce se da acestui bătrîn era în limba germană: Nachbarvater, Nachbarhann (cu deosebire în orașe!) și uneori și Altester Wortmann⁹. Cel dintîi înseamnă, cuvînt cu cuvînt, exact „tată de vecini“¹⁰, al doilea: funogiu sau primar de vecini și al treilea: administratorul sau vătaful cel mai bătrîn.

În vremuri vechi de războaie el purta și numele de căpitan („centenarius“), iar în cele cît de cît mai apropiate i se da și acela de Vorröder („orator“), președinte. Pînă acum vreo 30 ani acest titlu îl purta numai președintele Comunității Centumvirale (Hundertmannschaft“) — Congregația municipală sau Comunitatea orașului. Acesteia rominii din Șchei i-au zis: „Suta“, iar președintelui ei: „Tatăl Sutei“, de la „orator centumvirorum“, „Hundertmann“ și „Wortmann“.

Tatăl de vecini la rîndul său își alegea un adjunct, pe tatăl cel tînăr, care în unele părți purta și titlul de vorman. Tatăl de vecini avea și consilieri, 4 pînă la 8 bătrîni, dintre cei mai cu vază din vecinie, și în special dintre cei care ei înșiși candidaseră la demnitatea de „tată“. În alte părți, bătrînul cel mai vîrstnic era numit vorman.

Pe la 1774 se alegea și un scriitor („Schreiber“), de obicei „bătrînul“ cel mai tînăr, care avea să noteze într-un registru taxele și amenziile încasate.

Fiecare vecinie își avea și lada sa, de cele mai multe ori construită din lemn, lungă de un cot și lată și adîncă de un cot și jumătate, în care se păstrau statutele, banii încasați și altele. Cînd se alegea alt tată, lada era dusă de vecinia întregă la locuința tatălui bătrîn nou ales, iar cheia era păstrată de cel tînăr, pentru ca celălalt să nu o poată deschide singur.

Veciniile mai aveau și o tablă („Taffel“) mică, construită din fier sau lemn, pe care erau scrise ordinele veciniei către unul sau mai mulți membrii¹¹.

⁹ Acest din urmă nume vechi rominii brașoveni l-au potrivit sub forma de „vorman“.

¹⁰ În unele părți se spunea și „Tatăl de vecinătate“. Cf. Ioan Lupaș: *Cîteva pagini din trecutul comunei Săliște, în Transilvania* a. 34 (1903), nr. 2, p. 70—71.

¹¹ Inginerul Gustav Treiber, unul din cei mai buni cunoscători ai Brașovului de altădată, spune că era o tăbliță de 15/30 cm. pe care era zugrăvit un simbol. Tabla aceasta era fixată pe zidul localului veciniei. — Steph. Lud. Roth spune în *op. cit.*, p. 376: „Evoluția rapidă a semnului veciniei — o scîndură neagră, acoperită cu țiduli — era glasul tatălui de vecini...“. — Fr. Teutsch scrie în *Siebenbürger deutsche Altertümer* din *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, vol. VI, 1833, nr. 7. p. 74: „Tatăl de vecini trimitea semnul veciniei („Nachbarzeichen“) în cvartal (vecinie) la început cu ordinul oral, iar astăzi în scris, din vecin în vecin. Odinioară, demult, era o simplă bucată de lemn, prin mijlocirea căreia trimisul tatălui aducea la cunoștință un ordin. Vecinia sașilor din piața Sighișoarei avea ca „semn“ o tablă de lemn, frumos sculptată, cu un cerb alergînd, sub care era scris: „Ctisisitme O“. — Semnul judecății — scrie G., în *Die Nachbarschaften in alter Zeit*, în *Kronstädter Zeitung* a. 86 (1922) nr. 24 din 29 ian. 1922 — fusese adus din vechia Germanie, devenit mai tirziu semnul veciniei și fiind trimis din casă în casă pentru a chema la judecată sau la adunare. — Prof. I. Baciu

Alți scriitori prezintă altcum lucrurile. Astfel Fr. Fr. Fronius spune : „...Tot tatăl bătrîn păstra și simbolul veciniei, cu care chema oamenii la judecată sau petrecere. Acest simbol e făcut de obicei din lemn, în forma unei inimii și adeseori este împodobit cu creștături frumoase. El este lung cam de 8—10 țoli¹², deci de 20—25 cm. și cu el se trimit ordinele tatălui sau ale altor autorități superioare, fiind purtat fără popas („ohne Ruhe und Rast“) din casă în casă, pentru a fi readus la vecinie. (Tot cu el erau căutați și copiii rătăciți sau pierduți)¹³.

Concluzia la care, vrînd nevrînd, trebuie să ajungem în fața atîtor descrieri diferite ale tablei și ale semnului este : că nu toate veciniile aveau tablă și semn și că alît unele cit și celelalte difereau de la vecinie la vecinie.

Am fi fost înclinați să credem că semnul, bucată de lemn, ar fi mai vechi decît tabla, pentru a cărei construcție se cere o oarecare destoinicie. Nu însă mică ne-a fost mirarea, aflînd că în Făgăraș, breasla tăbăcarilor romîni (?)¹⁴ avea încă în anul 1644¹⁵ o tablă sculptată cu figurile marilor meșteri [tăbăcari], îmbrăcați în *cojoace*¹⁶, în forma inimii, cu care „Zeh meșterul“ mare trimitea ordine membrilor. Această „tablă“ a fost dăruită de către președintele Iosif Ciora și notarul, învătătorul Ioan Berescu, în anul 1906, expoziției din București. Tabla aceasta, care poartă data de mai sus, este amintită și în decretul din 1643 al principelui Gheorghe Rakotzi, articolul I și X din statutele breslei¹⁷.

Veciniile săsești începură să-și facă de la un timp incoace steme simple sau colorate. Pe la mijlocul sec. al 19-lea și-au făcut și tații de vecini romîni din Brașov sigilii în fum sau în cerneală, ba unii le foloseau pe cele vechi, ale foștilor tați sași, în limba germană. Alături de semnătura taților semnează uneori și parohul local, iar alături pune și sigiliul oficiului parohial.

ne-a comunicat că în părțile Sighișoarei acest simbol era o bucată de lemn de 12—15 cm. lung, iar prof. Rudolf David că era o cutie de tablă de 20/40 cm. în care se afla o monedă sau o bucată de lemn frumos cioplit. — Fr. Schuler-Libloy în *Volksumstände...* din *Blätter für Geist...* XVI (1858), nr. 1, p. 4, amintește numai de o tabla de fier sau de lemn, prevăzută cu o emblemă („Wappentaffel“), cu fel de fel de circulări scrise pe ea, anunțînd membrilor veciniei ce servicii au să facă. În aceeași revistă (nr. 2, p. 6) Schuler vorbește despre un semn sau o tablă cu circulări. Deci semnul era tabla? — G. Seivert *op. cit.* (p 12) spune că în Sibiu semnul era un scut drept, lucrat din cositor, pe care erau gravate figuri de femei, ocupate cu tot felul de lucrări de bucătărie. — W. Schunn, în *Die deutsche Nachbarschaften in Rumänien*, Sibiu, 1936, dă și cîteva lustrații cu astfel de „semne“, reprezentînd o tăbliță de lemn (cc. 35/20 cm.), frumos împodobită cu picturi și creștături. În fața, ea are un fel de ușiță care se deschide și înlăuntru se vede o altă tăbliță mai mică pe care sînt scrise ordinele.

¹² Tol — policar — lățimea degetului mare de la mînă.

¹³ *Bilder aus dem sächsischen Bauernleben in Siebenbürgen*, Viena și Sibiu, 1885, p. 98.

¹⁴ De fapt acolo nu erau în trecut unguri.

¹⁵ Nicolae Aron: *Monografia bisericilor, școalelor și reuniunilor romine din Făgăraș*, Făgăraș 1913, pp. 145, 223 și 232—234.

¹⁶ Sublinierile sînt ale noastre.

¹⁷ Nicolae Aron, *op. cit.* pp. 145, 223 și 232—234.

La fiecare sfert de an membrii veciniei se prezentau seara în haine de sărbătoare la locuința tatălui, cu soții și cu copiii, ca să se constate dacă în decursul celor trei luni trecute au dus o viață în conformitate cu statutele și cu obiceiurile lor. Era așa numita zi de pocăință („Buss-tag“), când „tatăl” împăca pe cei certați și aplana neînțelegerile între familii. Cei care nu se împăcau în fața lui, erau trimiși în fața preotului. Seara aceasta mai era numită și „Versöhnungsabend“, seara împăcării. (În evul mediu era designată una pentru fiecare anotimp). În ziua următoare apoi mergeau cu toții la biserică, spre a se împărtăși¹⁸.

În afară de aceste 4 zile, vecinia se mai întrunea odată în adunare generală, de obicei în joia ultimei săptămîni din carnaval¹⁹, dar la aceasta luau parte numai bărbații, tot în haină de sărbătoare. Nici unul nu putea lipsi de la această adunare, decît dacă prezenta o motivare foarte serioasă. Aceasta era așa numita „ziua vecinilor” („Nachbartag“ sau „der grosse Nachbartag“, dar și „Sittag“ și „Gerichstag“), ziua bunei cuviințe și a judecării.

Convocarea se făcea tot cu semnul-simbol, trimis de tatăl bătrîn de la casă la casă. După ce deschidea adunarea, el da seama de starea casei, după ce „bătrînii revizuiseră socotelile constătătoare din venituri (amenzi și taxe) și cheltuieli (procurare de rechizite pentru localizarea incendiilor, reparări de poduri, etc.).

În fața tatălui se prezentau apoi cei ce greșiseră, recunoscînd ei înșiși că au călcat vreun punct din statute. Fiind întrebată și vecinia, ea își spunea părerea, rostind — dacă era cazul — cuvîntul: „Vinovat”. Se citeau apoi greșelile altora și se fixa pentru fiecare amenda, care trebuia plătită pe loc. Astfel, „secole de-a rîndul, vecinia a fost și judecătorie de pace și curte cu juri, funcționînd ca prim for judiciar, fiind la început independentă de primărie”²⁰. După aceea se făcea primirea solemnă a noilor membri și se citeau statutele, pentru ca nimeni să nu se poată scuza că nu le-a cunoscut și, în urmă, după ce-și depunea mandatul, se proceda la alegerea noului tată.

În același timp, în unele locuri, femeile se adunau și ele la *mama cea tinără*, care aplana eventualele neînțelegeri dintre membre, își da seama de banii încasați peste an și, dacă nu cădeau de acord asupra unei chestiuni... făceau recurs la adunarea bărbaților²¹.

¹⁸ Fr. Schuler-Libloy: *Über festliche Gebräuche und hiebey übliche Ansprachen unter den Siebenbürger Sachsen*, în *Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens*, 1859, tom I. fasc. I, pp. 28—29.

¹⁹ Către sfîrșitul sec. al 18-lea, în Brașov ea se ținea între 15 aug. și 15 sept. — I. G. Schäser spune în *Nachbarschafts-Artikel für die sächsischen Dorfgemeinden*, în *Transilvania*. VI (1855), nr. 24, că această zi se ținea în termenul fixat, după obiceiul fiecărei localități.

²⁰ Fr. Schuler-Libloy: *Züge aus dem Volksleben der Sachsen in Siebenbürgen*, în *Transilvania*, a. III, nr. 101, p. 423.

²¹ M. G. S. *Beschreibung einiger der vorzüglichsten Gebräuche der Sächsischen Nation in Siebenbürgen*, în *Siebenbürgische Quartalschrift*, a. IV (1793). Sibiu, pp. 46—47. — Autorul notează însă la sfîrșit: „Acest obicei străvechi, care poate nu e de prisos, al unui consiliu de femei, iese tot mai mult din uz, cel puțin în Sibiu”.

Indatoririle tatălui erau de a ține ordinea și disciplina în vecinie, a fixa — împreună cu „bătrînii“ — amenzile, a împiedica cumpărarea de case în oraș de către străini, caz în care trebuia să anunțe primăria²². Tot în sarcina lui cădeau: supravegherea gropilor cu apă, a fântînilor și ținerea în bună stare a uneltelor pentru localizarea incendiilor. El mai mijlocea legătura între vecinie și autoritățile orașului și — cît timp nu aveau scriitor al veciniei — avea să facă — bine înțeles cu concursul tatălui tinăr — și conștierea servitoarelor și a vitelor din vecinie. Incepînd din anul 1753, tot el era obligat a face în fiecare săptămînă o razie. În toate aceste lucrări însă îi slăteau în ajutor și „bătrînii“.

Tot el făcea și pe judecătorul în certuri pentru hotarul curții sau al grădinii de lîngă casă, în cauze de jicniri, neînțelegeri între soți, între copii și părinți.

Împreună cu „bătrînii“, el mai avea să se îngrijească și de respectarea diferitelor regulamente: de investmîntare — în care se indica felul cum trebuia să se îmbrace fiecare locuitor, diferind după clasele sociale; de regulamentele pentru cununii și înmormîntări și în general de limitarea luxului exagerat în îmbrăcăminte. Toate acestea erau fixate încă înainte de anul 1673²³. La cununii tot el mergea cu soția sa — *mama de vecini* — cu mirele și cu mireasa, la preot acasă, asistînd la examenul de catehism al acestora.

Toată munca aceasta tatăl o făcea în mod onorific²⁴, dar în schimb primea unele „remunerații“, atît el cît și soția sa și mai era scutit și de sarcinile veciniei.

Amenzile care i se fixau pentru vreo greseală se ridicau însă de la 3—35 florini, ceea ce era o sumă respectabilă în acele vremuri.

După adunare, cînd era condus de toată vecinia, împreună cu lada, la locuința lui, acolo se servea o masă. În vremurile vechi aceasta era mai bogată și la ea luau parte pînă și copiii și slugile, mai tîrziu însă numai membrii de sex bărbătesc, cărora li se servea doar brînză, slănină și pîine, precum și vin din belșug, iar femeilor li se trimitea vin acasă, ca să se înveselească și ele.

În vremurile de demult, cînd nu existau distracțiile de astăzi și cînd prietenii și rudele se întruneau numai la pomeni, cumetrii și cununii, se aranjeau din cînd în cînd petreceri, la care erau chemate și

²² Rații, valahii, croații, spaniolii, francezii, polacii și alții de acest fel, nu puteau cumpăra, la anul 1589, case în orașul Sibiu fără știrea primăriei (cf. Franz Zimmermann: *Die Nachbarschaften in Hermannstadt*, p. 65. — În 4 aug. 1779, rații de vecini sași din Brașov—Șchei atrag atenția magistratului că de cînd există acest suburbiiu nu s-a pomenit ca vreunui grec sau valah să i se fi dat voie să-si cumpere casă mai jos de Valea Prundului. Doi sași și-au vîndut însă casele, situate aproape de Cetate, la doi „greci“ (negustori romini sau armeni). Valahii nu se pot însă amesteca cu sașii — Magistratul decise anularea contractelor de cumpărare și vînzare. *Arh. Stat. Or. Stalin*, nr. 832/1739).

²³ *Collectanea zu einer Particulär-Historie von Cronstadt aus unterschiedlichen Documenten zusammengebracht von Thomas Tartler, Anno 1741 fortgesetzt und vermehrt mit einem 2-ten Bande von Joseph Franz Trausch*, II, p. 80 urm. și 119 urm.

²⁴ De la 1820 pînă la 1830, atît el cît și tatăl tinăr aveau un salariu de 30 florini... pe an.

femeile și după masă se dansa, punându-se la cale și tot felul de jocuri sociale, chiar și joc de cărți. Petrecerea nu dura însă decît pînă la orele 9 seara, căci așa cereau statutele, fixîndu-se totodată și suma de bani la care se putea juca. Alte jocuri erau niște popice în miniatură și tragerea la țintă.

Altă distracție a veciniei erau mesele pe care le dădeau mai tîrziu, seara, membrii veciniei și pe care de la un timp nu le mai da tatăl bătrîn. Aceasta se făcea prin rotație și dacă unul nu era în localitate, îi lua altul rîndul, pînă cînd celălalt revenea. Ceilalți membrii îi împrumutau pînă a doua zi tacîmurile și dacă în oraș sau în sat erau vii, fiecare membru aducea cu sine și must sau vin pentru vecinie. Cînd apoi tatăl ridica masa, fiecare era obligat să plece direct acasă. Aceste mese ofereau participanților și soțiilor lor o deosebită plăcere, dar erau totuși departe de ale vechilor germani, care-l uimiseră și pe istoricul Tacitus. Unii mai înstăriți și doritori de petreceri se ofereau să dea cîte o masă în afară de rînd²⁵.

*

Drepturile și datoriile membrilor veciniei, adică ale tuturor bărbaților și ale tuturor femeilor, proprietari de casă (în orașe, dar în sate și chiriașii) — cu excepția copiilor de școală și a celor din frăție, pentru care era răspunzător capul familiei, — erau fixate în statute („Artikel“) pe care rominii le-au numit „articulușuri“.

Acestea se împărțeau în unele localități, de ex. în Cincul Mare (fostul județ Tîrnava Mică), în două grupe: 1) de tablă („Taffelartikel“), care indicau felul cum trebuia să se comporte un membru în vecinia proprie zisă și în biserică și 2) instrucții polițienești²⁶.

După cum veciniile se împărțeau în grupări de 10 (decurii), membrii lor încă erau împărțiți și în alte grupări mai mici, numite Schrotten, care cuprindeau mai mulți locuitori ce se ocupau cu crișmăritul.

Altă grupare era aceea a pîlcurilor („Scharen“) și — după vîrsta membrilor, spre deosebire de bătrîni — se împărțeau în pîlcul mijlociu și pîlcul tînăr; acesta din urmă trebuind să fie ținut într-un fel de devoțiune. Bătrînii își făceau însă adeseori parte din încasarea unor mici amenzi pentru greșeli mai mărunte și, la rîndul lor, le făceau parte și celor din pîlcuri de un pahar de vin bun²⁷.

Nici un cetățean din localitățile săsești nu putea să rămînă în afară de vecinie. Toți, bogați sau săraci, cu sau fără avere imobilă, de la înaltul demnitar bisericesc sau laic și pînă la cel din urmă chiriaș din oraș sau din sat, trebuiau să intre în sînul veciniei, avînd fiecare drepturi egale și fiind obligat la aceleași îndatoriri, căci acolo se discuteau ches-

²⁵ Aceste mese au fost desființate în anul 1754 (*Arh. St. Orașul Stalin*, IV. C. 4, pag. 151).

²⁶ G. A. Schuller: *Sächsische Nachbarschaftsordnungen*, în *Korrespondenzblatt* XXIX (1906), nr. 8—9, f. 116.

²⁷ G. A. Schuller: *Hermannstadt um die Mitte... in Archiv des Vereins...* vol. 34, p. 304.

tiuni care-i interesau pe toți. Cei mai mici și neînsemnați erau la fel considerați și prețuiți, fără ca cei cu situații mai înalte să fie în vreun fel oarecare reduși în demnitatea lor. Prin participarea fiecăruia la vot, precum și la administrarea și conducerea treburilor veciniei, ei își puteau spune deschis părerea. Astfel statutele emanau din voința tuturor. Condiția principală era ca membrii să fie oameni cinștiți și nesuspecțați. Cel care era dovedit de furt, era alungat din vecinie și trebuia să ceară să fie din nou primit.

Cele mai vechi statute care ne-au rămas datează din 1563 și 1577.

Din Brașov le cunoaștem pe cele din vecinia din Nonnengasse (str. Călugărițelor, mai tirziu Michael Weiss și astăzi str. Armatei Roșii), datînd din 1586, apoi pe cele din vecinia „Friedens Kette“ (lanțul păcii) din str. [Casei] Orfanilor (astăzi Maxim Gorki) din anul 1600; în sfîrșit pe cele din str. de mijloc a Castelului, care au fost din nou scrise în anul 1697.

În cele ce urmează vom da cîteva „articulașuri“ pentru a completa și în felul acesta activitatea și rostul acestor instituții ca și rolul de disciplină și moralizare al lor, arătînd uneori și amenzile ce se dictau.

Vecinia din Brașov — Str. Orfanilor: Cine nu se supune statutelor este exclus din vecinie (ceea ce înseamnă că cel vinovat nu se mai putea folosi de fîntina și de cuptorul de pîine al veciniei, ca și de ajutorul reciproc din partea celorlalți). Cine injură pe tatăl sau pe mama sa sau ridică mina asupra lor sau îi alungă din casă: amendă un florin. Soțul și soția care traiesc în neînțelegeri, certîndu-se și injurîndu-se, un florin.

Vecinia din Seleușul Mare: Dacă un vecin nu respectă statutele și rămîne acasă în loc să meargă la înmormîntarea sau cununia din vecinie, amendă 12 denari²⁸. — Dacă nu împrumută scaune sau bănci, pahare, etc. celor ce fac botez sau cununie, 8 denari. — Dacă vine la cununie la o jumătate de oră după tragerea clopotului, amendă o măsură de vin²⁹. Cel care stă la masă sprijinit în coate, ca valahii, 2 denari.

Veciniile din Bistrița: Copiii sînt obligați a cerceta regulat școala și biserica, trăind în frica lui Dumnezeu. — Nimeni nu-și poate ipoteca imobilele la străini, nici să facă altfel de împrumuturi la ei. — Injurăturile nu sînt permise. -- Fiecare membru e obligat să aibă la îndemînă tot ce e necesar pentru localizarea incendiilor. Pompierii pot distruge o clădire șubredă în care sînt depozitate: paie, fîn, cînepă, etc. — Cine nu sare în ajutor în caz de incendiu, 5 florini. -- Cine intră cu luminare necoperită (fără felinar) în grajd, 5 florini. — Cine merge duminica la vînătoare pe cîmp, are să dea bisericii un funt de ceară. -- Cine intră în stare de ebrietate în biserică, un funt de ceară. — Cine — beat fiind — se poartă ca un bădăran, 2 sunți. — Cine e ales tată de vecini și nu primește, 1 florin. —

Vecinia din Str. Călugărițelor din Brașov (cu statute din 1586): Cine aruncă gunoi sau resturi de mîncare sau alte lucruri necurate în

²⁸ A suta parte dintr-un florin unguresc.

²⁹ La început amenzile se achitau în vin și numai mai tirziu în bani.

stradă sau în fântână, 8 denari. — Cine aruncă gunoi în fața casei vecinului, 1 florin³⁰.

Tot în Brașov, în Str. de mijloc a Castelului: E unicul statut, în manuscris, în limba germană, pe care l-am avut în mână³¹. Păstrat în Muzeul Regional din localitate, e un caietel de 20/15.5 cm. cu 47 file, cu pereții scorjiți și cu hîrtia îngălbenită de vreme, scris din nou, copiat, fiindcă cel vechi s-a uzat și s-a distrus, scris cu caracterele cursive ale sec. al XVI-lea. Pe coperta interioară e notat: „Nützliche Ordnungen und Nachbar-Artikel der Mittel Nachbarschaft in der Burg Gassen aufs Ney abgeschrieben, 1697“.

În el sînt notate evenimentele mai de seamă din viața veciniei, de la 1697 pînă la 1804. Din acestea știm că titlul de vornan i se da și tatălui bătrîn, pe cînd în alte părți se da tatălui tînăr.

Cităm ceva și din statutele acestei vecinii: Cine nu trimite mai departe tabla cu anunțul de înmormîntare a unui membru decedat și astfel face și pe alții să întîrzie, 20 denari. — Cui îi vine rîndul să ajute la ducerea sicriului și nu o face, nici nu-și pune om în loc, 50 denari. — Cine joacă cărți fără autorizație, 20 denari. — Cine nu-și curăță coșurile, 50 denari. — Cine nu le curăță decît pe jumătate, 25 denari. — Cine joacă cărți după ora fixată, 25 denari. — Cine spală rufe [la vale] după orele opt seara și înainte de 4 dimineața, 50 denari.

Vecinia din Brașov — Str. Neagră (astăzi Nicolae Bălcescu): Dacă cineva e insultat, să nu alerge la judecătorie, ci la vecinie. În caz contrar, 50 denari.

Veciniile din Scaunul Miercurii [Sibiului]: Cine înjură sau necinstește cu vorbe urite pe tatăl de vecini, 5 denari. — Dacă vecinii mai tineri nu ascultă de cei mai bătrîni sau dacă le întorc vorba, 8 denari. — Cel care duminică după predică pleacă la cîmp și intenționat întîrzie de la vecernie, ca și cel care merge la pescuit, la prins păsări, etc. are să dea un funt de ceară la biserică. — Dacă moare un vecin, ceilalți sînt obligați să-i sape groapa și să-i tragă clopotele.

Din diferite vecinii: Cine, anunțat fiind, nu se prezintă la timp la adunare, 6 denari. — Dacă nici nu se justifică, 12 denari. — Dacă se iscă vreun incendiu în oraș sau în vreun suburbiiu, toți membrii sînt obligați să se prezinte la vecinie, unde tatăl îi așează în rînduri și îi conduce la locul incendiului, fiecare cu o găleată, o săcure, o scară sau altceva. — Cine nu se prezintă, 6 denari. Cine se distinge prin priceperea și curajul său, primește o recompensă din lada veciniei și la cea mai apropiată adunare i se aduc laude, ca să servească de pildă și allora. Tot așa se procedează și cînd apele văilor ies din albie sau cînd oameni răi atentează la viața cuiva. — După orele 10 seara nimeni nu mai poate să rămînă în crîsmă. Cine se opune, e ridicat de straja de noapte și dat în judecată, iar 1/3 din amendă intră în lada veciniei. Intrunirile vecinilor fără știrea tatălui erau interzise. Paza de noapte trebuia să se facă de bărbați, iar nu de copii sau servitori.

³⁰ *Collectanea...* vol. II, p. 145.

³¹ Mulțumim și pe această cale directorului Ioan Podea, care ni l-a pus la dispoziție.

Dintre taxele care se mai încasau, în afară de „scutit“, amintim : văduva care nu face de strajă noaptea, 50 denari. — Cine are o casă în altă vecinie, 1 florin, iar orfanii, 12 creițari. — Cine vrea să fie înmormântat în altă vecinie, 1 florin. — Cei care nu au casă proprie pot fi și ei membri ai veciniei după ce achită taxa de 50 creițari. — (Pentru proprietar taxa era de 32, iar pentru văduve 8 creițari). Cine moștenește o casă sau o cumpără sau o schimbă trebuie să plătească o taxă numită „Hausseigkeit“, cum s-ar spune : pentru harul casei³².

(În unele părți, pe lângă taxa de intrare în vecinie, fiecare trebuia să dea și 2 măsuri de vin și în fiecare an era obligat să dea veciniei cel puțin o masă)³³.

Interiorul orașului Brașov (Cetatea) era împărțit în 18 vecinii, iar cele 3 suburbii (Șcheiul, Brașovul Vechi și Blumăna) în alte 21 vecinii. În total erau deci 39, fiecare cu statute separate, dar care, cu puține deosebiri, cuprind cam aceleași lucruri, având în plus și diferite însemnări din trecutul lor.

Orbán Balázs a văzut actul original în limba germană, emanat de la guvernul transilvan, privitor la continuarea activității veciniilor³⁴ și, vorbind despre rolul lor, spune că acesta era : să facă cunoscute ordinele autorităților superioare, să încaseze de la membri vechi și noi unele taxe, să întrețină în bună stare străzile și drumurile, canalele (văile, piraiele care curgeau prin mijlocul străzii), să supravegheze pe vagabonzi și pe slugile fără stăpîn, pe care trebuia să le predea autorităților orașenești, tatăl de vecini avînd și dreptul de a pune la muncă pe cei care s-au făcut vinovați de transgresiuni mai mici. (Aceasta prin anii 1850—1870)³⁵.

Romîinii nu au fost la început primiți la vecinii de către sașii tradiționaliști și conservatori, cum n-au fost primiți nici în bresle. Astfel ei erau siliți să-și facă singuri fîntîni, cuptoare pentru piine, etc.

De altfel, în Scaunul Miercurei, în anul 1775 nu li se da voie romînilor care erau angajați în satele săsești pentru paza vitelor nici să-și facă case, șuri și coșare mai solide³⁶, după cum nici romîinii din Brașov și din alte părți nu și-au putut cumpăra case în oraș pînă la sfîrșitul sec. al 18-lea.

Ei însă n-au încetat de a face cereri peste cereri ca să fie primiți în vecinii și în bresle. Astfel, la 22 iun. 1785, cei din Șcheii Brașovului — contra cărora sașii se plîngeau în anul 1736 că voiau să înființeze o

³² Romîinii din Ighișul-Nou i-au spus „Inchinare“ (St. Manciulea, *Articulusul Veciniei din Ighișul-Nou*, în *Sociologia Romîină* IV, 1939—1924, p. 523).

³³ W. Schunn: *Die Nachbarschaften der Deutschen in Rumänien, Sibiu*, 1936, p. 7.

³⁴ Privat Civit. G. nr. 285. 571/1785.

³⁵ *Brassó szabad királyi város*, Budapesta, 1873, p. 83.

³⁶ *Deutsche Rechtsdenkmäler...* în *Archiv d. Vereins...* VIII, pp. 117—118: „Valachis penes Pagos Saxonicos directe pecorum custodie fine commorantibus domos solidiores, horrea et cellaria permissum non fuit“.

republică separată, ca să nu mai fie dependenți de oraș, — ceea ce mai încercaseră în patru rînduri, — căutînd să-și formeze un Magistrat separat pentru a distruge Cetatea³⁷ — arată, în limba germană, Magistratului, că în acel suburbiu sînt trei vecinii, ai căror conducători sînt aleși numai dintre sași. Ei nu spun că aceștia nu-și fac datoria spre folosul tuturor, dar în urma ordonanțelor recente, prin care li se dau și lor mai multe drepturi, excluderea națiunii lor de la treburile obștești și în special de la conducerea veciniilor, trebuie să înceteze, cu atît mai mult cu cît ei sînt mult mai numeroși decît sașii. Cer deci ca de aici înainte tații de vecini să fie aleși parte dintre sași, parte dintre romîni, și semnează: „Națiunea grecească și romînească din Șchei“³⁸.

Același lucru l-au făcut și romînii din Brașovul Vechi, dar toate au fost în zadar, cu mici excepții. Sașii nu voiau să primească pe romîni între ei. Am văzut că cine se proptea la masă în coate „ca valahii“, era amendat. Un alt punct din statute mai spune: „Sașii să nu ia parte la nunțile valahilor, nici să-și facă de lucru cu ei, ori să joace la un loc cu ei“³⁹.

Totuși, Magistratul, văzînd stăruința dîrză a romînilor, se hotărî în cele din urmă să le satisfacă cererile, de sigur la ordinul guvernului. (Noi nu am putut afla decretul acesta, probabil și din cauză că el e indicat greșit. Într-un loc e vorba de nr. 6996 din anul 1796, iar în alt loc de nr. 6990. Nu l-am găsit însă nici în repertoriile Magistratului, cum n-am găsit nici al doilea decret, referitor tot la o jalbă a romînilor de aici de a fi primiți în vecinii și în comunitatea centumvirală (nr. 7576 din 1837). Acest decret l-am găsit însă în repertoriul anului 1837 cu nr. magistratual 3880).

Georg Müller scrie: „În sec. al 18-lea romînii nu au fost primiți în veciniile săsești. Abia în 1785 li s-a deschis drumul cu decretul guvernial nr. 6996, în care se ordonă ca toți vecinii, fără considerare de naționalitate, să fie chemați în adunările veciniilor. Nu li s-a dat însă nici unul din drepturile ce revin vecinilor săsești din suburbii“⁴⁰.

Iosef Fr. Trausch nu spune decît că: „...În 1821 Magistratul aprobă ca în fiecare din cele trei vecinii din Șchei, pe lângă tatăl sas să fie și unul romîn și amîndoi să funcționeze împreună, după cum s-a și întîmplat“⁴¹.

G. Herrmann-Meltzl spune și el: „Romînii nu mai pot fi niciodată excluși, ca pînă acum, din vecinii“⁴², dar nu indică precis anul.

Afirmația lui G. Müller, ca și a celorlalți, nu ni se pare însă plauzibilă. Știau ei oare mai multe decît noi? Cu excepția Săliștei, a Sighișoarei, a unor sate din Alba și din Țara Făgărașului și a Brașovului

³⁷ *Collectanea...* I, p. 367 sc. — C. C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului*, vol. II, p. 222.

³⁸ Nr. 1882/1780 din *Arhiv, Stat. Or. Stalin*.

³⁹ *Transilvania...* Nr. 24 din 1885.

⁴⁰ *Die ursprüngliche Rechtslage der Rumänen in siebenbürger Sachsenlande*, în *Arh. des Vereins...* tom. 38, caiet 1—2, p. 285.

⁴¹ *Collectanea...* I, p. 616.

⁴² *Alte und neue Kronstadt*, Sibiu 1886, vol. II, p. 225.

Vechi, nu găsim nicăieri tați de vecini români, nici în 1785, nici în 1796, când guvernul dă — probabil — al doilea sau al treilea ordin în acest sens. Credem mai curînd că Magistratul a tot amînat, cît s-a putut, publicarea acestor două decrete, pînă cînd nu le-a mai putut tîinui.

Dintr-un vechi registru al veciniei a 3-a de pe Tocile⁴³ (Șcheii Brașovului)⁴⁴ aflăm la punctul 6 că s-au încasat de la boierii [refugiați în timpul răscoalei lui Tudor Vladimirescu] 188 florini și 22 creițari. În 1822 se încasează din nou, și de ultima dată, acești „Boyaren gelder“, suma de 133 florini, 54 cr. (Probabil că unii din ei plecaseră la casele lor părăsite, căci suma e mai mică decît înțlia oară). Incasatorii erau: [Michael] Wagner, tatăl de vecini bătrîn, sas, și Gheorghe Isack, tatăl tînăr, despre care nu sîntem siguri că era român. Pentru anul 1823 nu e notat nimic important. În 1824, tot în limba germană, vedem că s-a încasat din vecinie suma de 634 florini și 5 cr. ca „Vertrag oder Szkulit“, taxă plătită de membri pentru acoperirea cheltuielilor veciniei și anume: proprietarii de case cite 60 creițari, iar ceilalți cite 30.

La cheltuieli se notează în 1821: „Preoților 16 fl. și 40 cr.“ iar în 1824: „Domnilor preoți evanghelicî salarîul: 16.40“. În 1825: „Preoților valchi 1½ salarîu: 25 fl.“, iar în 1827: „Domnilor preoți laolaltă: 43 fl. 20 cr.“. În 1829 se mai notează: „Intervenînd în luna noiembrie 1828 ciuma și toate întrunirile fiînd interzise, nici vecinia nu și-a putut da socoteala pe anul 1827/28“ (ea se va da la 24 febr. 1829). Mai jos: „Preotului săsesc 21.40 fl. Preotului valah 21.40 fl.“. În 1827 nu se mai face amîntire de preoți, nici în anii următori, pînă în 1841. În 1844/45 li se dau preoților romîni 20 fl., iar în 1845/46 aceștia primesc 20 fl. și biserica tot atita, din venitul măcelăriei⁴⁵.

În 1844 e amîntit negustorul Andrei Corbul ca „Ehrenglied“ (membru de onoare) al veciniei. Tot atunci găsim și pe al doilea tată de vecini romîn: Gheorghe Pogăceanu-Burbea și pe al treilea: Manole Burbea. În 1846/47 e notat: „Preoților valahi pe nedreot⁴⁶ (mit Unrecht) 20 fl“. În 1851/52 se dau tatălui de vecini Stinghe [Ion] 16.07 fl. În 1853 bisericii romînești 15 fl., iar în 1854 e ales ca tată [tînăr] Nicolae Pădure.

Mai mult, în 1830 se aleg pentru înțlia oară și „bătrînii“, și anume dintre romîni 9, ca și dintre sași. Alt romîn ales tată de vecini e G. Țîntăreanu și în 1859/60 registrul se termină. —

Sterie Stînghie, în teza sa de doctorat⁴⁷ scrie: „...Suburbiul Șchei, una din cele 4 părți care formează orașul Brașov, e împărțit în

⁴³ Partea de sus, către vest, a suburbiului Șchei.

⁴⁴ Manuscris rătăcit prin arhiva bisericii Sf. Treime de pe Tocile, pe care după anul 1929 nu l-am mai putut găsi, legat în pereți tari, format 38/18 cm, și purtînd indicația: „Vecinia III din Șchei, registru de venituri și cheltuieli“, începînd cu ziua de 27 oct. 1821.

⁴⁵ „Roata“, din Piața Prundului, lingă crucea căpitanului Ilie Birt. Era proprietatea veciniilor și a fost dărămată în anul 1925.

⁴⁶ Sublinierile sînt ale noastre.

⁴⁷ *Die Schkejer oder Trokaren in Kronstadt*, Lipsca, 1900, pp. 2—3.

patru părți numite vecinii: Roamuri, Cacova, Tocile și Coastă. În fruntea fiecăreia se află un tată de vecini ales pe doi ani⁴⁸. El e obligat a supraveghea asupra ordinii din vecinie și a da autorităților orășenești informațiile necesare despre starea materială și moralitatea membrilor veciniei care i se adresează cu jalbele și necazurile lor și pe care el le aduce la cunoștință primăriei sau le rezolvă singur. Tot el aduce la cunoștință celor din „sector“ ordinele autorității superioare. Fiecare tată are la dispoziția sa un scriitor, un curier numit și „chemător“ și mai multe „țimănese“ sau „cimănese“ („Weibliche Boten“) pe care le trimite cu ordine în vecinie. Pe lângă tată se află mai mulți „bătrâni“ cu care el se sfătuiește asupra pășunilor, pădurilor, repararea străzilor, etc.“

Un alt termen vechi în vecinie îl găsim în procesul-verbal dresat în ședința din 6/18 iunie 1851 a comisiei orinduite de către comunele române din Brașov cu prilejul zidirii gimnaziului care a purtat numele mitropolitului Andrei Șaguna. Aici se spune: „...Pentru adunarea și spargerea pietrelor [necesare la fundament] ar fi să iasă din toată vecinia câte 20 bărbați, oameni harnici cu țimănul lor“⁴⁹.

După un document publicat de noi⁵⁰ se pare că una din cele două vecinii de pe Tocile avea o grădină numită *Grădina Țimănului*. După ce sensul acestui cuvânt s-a pierdut, a început a se zice „Grădina lui Țimăn“ (ca și când ar fi fost vorba de un nume propriu). De aici probabil numele grădinii unde junii petrec în luna Paștilor).

Într-o lucrare literară⁵¹ Stinghe mai spune: „Chemătorul este omul de serviciu al „tatălui de vecini“ (primarului de sector)“.

Postul paroh al bisericii Sf. Treime de pe Tocile, Vasile Sfetea, care scria la 30 de ani după Stinghe, atinge în trecut subiectul de care ne ocupăm, spunând: „...Tații de vecini sînt un fel de *primari de stradă*⁵², prevăzuți cu unele servicii comunale neînsemnate. Șcheii sînt împărțiți în cinci vecinii: a Romurilor, Valea Nisipului (sau Valea Mîrcoalei), Cacova, Tocile și Coastă. La alegerea taților de vecini au fost admiși și românii, ceea ce pînă acum nu era... În aceste 3 vecinii din urmă, unde românii sînt în mare majoritate față de sași și unguri, au început a se alege tați de vecini români...“⁵³.

Repetăm: lucrurile n-au mers chiar atît de repede, căci sașii nu renunțau ușor la drepturile lor.

Este adevărat că în 1785 s-a mai înființat încă o vecinie în Șchei, a patra. Românii însă ceruseră altceva. E adevărat apoi că la 20 iunie

⁴⁸ După cîtiva ani se va alege numai un singur tată, nu doi ca pînă acum, și numai pe un an.

⁴⁹ *Arhiva Of. Protopopesc ort. rom. din Brașov*, Acte necatalogate.

⁵⁰ *Gazeta Transilvaniei* Nr. 125 din 6 dec. 1931 („*Firimituri din trecutul rominilor din Brașov*“). Document nr. 4242/1818).

⁵¹ „*Țicuța*“ piesă teatrală-muzicală în 3 acte. Cuprinde datini, obiceiuri, credințe, ocupațiuni și melodii vechi de ale rominilor din Șcheiul Brașovului, scrisă în graiul șcheian, Brașov, 1945, p. 5, nota 5.

⁵² Sublinierile sînt ale noastre.

⁵³ *Monografia comunei bisericesti romine ort. a Sf. Treimi din Brașov-Tocile*, Brașov, 1930, p. 13.

din același an, cele patru vecinii prezentară Magistratului statutele lor modificate după nevoile timpului⁵⁴. În introducere se spunea că, în conformitate cu decretul prea înalt, alegerea taților se va face, fără deosebire de naționalitate și de religie, atât sașii cât și românii avînd drept să candideze cu cîte trei „indivizi”, pe care să-i recomande Magistratului, care, la rîndul său, să aprobe pe unul din ei. Dacă cel ales nu accepta, urma să fie amendat cu 3 florini ungurești.

Noi nu știm însă ca românii din Șchei să fi avut în acest timp tați de vecini, iar în alte părți ale Brașovului cu siguranță n-au avut, nici la începutul anului 1821. Decretul Curții a rămas doar pe hîrtie. Dealtcum, aceasta nu era ceva nou, căci nu odată astfel de ordine, care loviau în interesele și drepturile sașilor, nici nu erau date publicității ani de-a pururi.

Din „articulașurile” veciniilor din Brașov, prezentate spre aprobare Magistratului, știm care era în anul 1785 sfera de activitate a vornanului (administratorul, vîtaful), care în unele părți urma imediat după cei doi tați. Datoria lui era să repartizeze pe membri pentru anumite sarcini ale veciniei sau ale comunei, să controleze socotelile, să mențină unitatea și concordia în vecinie și să pună capăt certurilor dintre membri, ceea ce intra dealtcum numai în sfera de activitate a taților. —

Să revenim însă de unde ne-am oprit. Curioși fiind să știm care a fost răspunsul Magistratului brașovean la cererea grecilor și a romînilor din Șchei, de la 22 iun. 1785, am căutat și în repertoriul din acel an⁵⁵ și l-am aflat tocmai în procesul-verbal al ședinței din 22 iunie, împreună cu rezoluția: „Înainte de a aduce o hotărîre, în ședința de miine vor fi chemați tații de vecini din Șchei, cerîndu-le să ne informeze în această chestiune după „constituția” lor de pînă acum”.

În ședința din 23 iunie aflăm din nou: „În ședință se prezintă tații chemați și li se dă ordin să convoace pentru ziua de 29 l.c. o adunare, la care să cheme și pe romîni și în care să se propună oameni cinstiți, alți dintre sași cât și dintre romîni pentru alegerea de tați, recomandîndu-i Magistratului”.

Deși am căutat însă mult, n-am aflat nimic. Dar ca să nu se creadă că aduceam o acuză lipsită de temei, ne vom referi la cîteva documente din Arhivele Statului din orașul nostru:

La 27 febr. 1796, deci aproape după 11 ani de la cererea Șcheienilor, negustorii și locuitorii de aici cer ca la prezentarea socotelilor de către tații de vecini să poată fi de față și cîțiva dintre ei. Magistratul decide ca chestorul orașului să sfătuiască pe tați să nu excludă pe cei care cer să ia parte la discutarea situației financiare și chiar pe negustori, explicîndu-le pe ce s-au cheltuit banii⁵⁶.

⁵⁴ *Arhivele Statului Or. Stalin*, nr. 1324/1785.

⁵⁵ *Politisch oekonomisches Raths Protocoll vom 1-ten Semester A. 1785* (IV. C. 40), pp. 804—805 din *Arh. Stat. Or. Stalin*.

⁵⁶ *Arh. Stat. O. Stalin*, nr. 279/1796.

Deci în anul 1796 romînii brașoveni nu erau încă primiți în vecinii!

La 27 aug. 1821, Direcția Poliției raportează Magistratului că în ziua de 15, întrunindu-se adunarea veciniei din str. Caterinei, atît sașii cît și germanii și unгурii n-au voit cu nici un preț să candideze un romîn și s-a iscat un scandal și un tărăboi enorm, după care toți cei amintiți au protestat contra unei astfel de alegeri. Pînă la urmă totuși s-au învoit să aleagă dintre romîni 6 „bătrîni“, apoi adunarea s-a amînat⁵⁷.

La 6 dec. 1821, locuitorii din aceeași stradă, mai ales negustorii romîni — 18 la număr — se plîng din nou Magistratului și cer ca din cei 12 „bătrîni“, 6 să fie aleși dintre ei, ca și un tată de vecini. Șase dintre „bătrîni“ li s-au dat, dar tată nu. Ei au impresia că sașii vor să-i excludă, chiar pe ei, care plătesc cele mai mari impozite. Dacă nici acum nu vor fi satisfăcuți, vor face recurs la guvern. Să se facă deci o alegere nouă și Magistratul să le dea asistența necesară! Magistratul decide ca cererea să fie trimisă Direcției Poliției, care să ia măsurile necesare, cu observația ca tatăl de vecini romîn, care va fi ales, să știe citi și scrie nemțește⁵⁸.

Ceva mai tîrziu, la 26 ian. 1822, romînii din str. Prundului se plîng și ei că nu sînt chemați la adunarea pentru socotelile anului și sașii fac ce vreau. Să se aleagă și dintre ei un tată și 6 „bătrîni“. Magistratul trimite și cererea lor Poliției, cu ordinul ca tații să fie aleși de către toți locuitorii veciniei, precum și 6 „bătrîni“ dintre romînii proprietari de case și oameni mai de seamă⁵⁹. La fel să fie aleși și 6 „bătrîni“.

Același lucru s-a mai întîmplat și în alte vecinii. Astfel romînii de pe Cacova, din vecinia străzii Nisipului, se plîng și ei, încă la 18 oct. 1798, contra sașilor, arătînd că, contrar voinței reclamantilor, au fost aleși ca tați doi tineri sași care n-au nici casă proprie, nici nu cunosc pe locuitorii din vecinie. Cer deci să se anuleze alegerea și să fie aleși alții corespunzători. Magistratul transpune cererea chestoratului, care să cerceteze cauza și să ia măsurile necesare⁶⁰.

Iată însă și ceva mai interesant: În timpul răscoalei lui Tudor Vladimirescu, un tată de vecini sas din Șchei a declarat că romînii sînt numai națiune tolerată în Ardeal, că fac numai rebeliuni și îi dușmănesc pe sași, deci nu pot candida la o astfel de demnitate. Dacă s-ar alege un grec, el s-ar ocupa numai de afacerile sale proprii și tot sasul ar trebui să facă și munca lui. Apoi ei n-au nici o cultură și nu pot fi folosiți la nimic, căci nu știu citi nici scrie. Mai mult, tatăl are și agende secrete, care reclamă discreție, devotament și punctualitate, pe care grecii și romînii nu le au. Ba și mai mult, ar fi chiar periculos să se

⁵⁷ *Arh. Stat. O. Stalin*, nr. 3490/1821.

⁵⁸ *Ibid.* nr. 3968/1821.

⁵⁹ *Ibid.*, nr. 251/1822.

⁶⁰ *Ibid.*, nr. 2578/1798.

aleagă acum un tată român, cînd în țară sînt atîția străini din provinciile învecinate⁶¹.

Să ne întorcem însă iarăși la vecinia de pe Tocile, din Șcheii Brașovului.

După acel Isack, despre care nu știm dacă a fost sau nu român, aflăm prin 1824 ca tată tînăr pe Andrei Corbu, apoi pe cei doi Burbea, pe Ioan Stinghe-Găburașul, care era și episcop al bisericii de pe Tocile și pe Gh. Tințoreanu. Apoi încă trei, pe Șandru Popovici (în 1823 — 1825), pe Gheorghe Florea (în 1843) și pe Andrei Lupan (în 1852).

(Dintre cheltuielile pe care le-a avut vecinia, amintim că în 1823 s-a cumpărat de 9.36 florini praf și plumb pentru împușcarea cîinilor vagabonzi.)

Alți tați aflăm și în calendarul german local „Sächsischer Hausfreund“ din diferiți ani. Astfel în 1858 și 1863 vedem pe I.G. Muntean și pe Ștefan Bogdan. Tot în 1863 pe I. A. Navrea, reales, în 1870. În 1866 și 1867 pe Nicolae Găitănar în vecinia a V-a și în 1870 pe G. Nicolau în cea dintîi.

Din arhiva bisericii de pe Tocile mai știm că în anii 1887—1888 proprietarii romîni de livezi din Poiană erau adeseori convocați pentru vitele lor care pășteau acolo: vaci, vite sterpe, berbeci ș.a. Convocatorii erau: *Primar Sterie Stinghe* și „I. Stinghe, *Primarul veciniei a 4-a*“.

În anul 1832, romîni din vecinia a 3-a cer ca lada să nu fie ținută tot la tatăl sas, ci să i se dea și lui Gh. Manole Burbea să o păstreze la el acasă. Altcum face impresia că la el n-ar fi în siguranță banii și documentele. Sașii răspunseră că „are și Burbea o cheie“⁶². Peste o lună, romîni își repetară cererea și văzînd că nici acum nu e acceptată, cerură să se cumpere încă o ladă, care să fie dată tatălui român, așa ca într-una să se păstreze taxele incasate de la sași și în a doua cele de la romîni. Nici propunerea aceasta nu fu însă primită⁶³.

Și mai semnificativ este faptul că la un an de la instalarea tatălui român din Șchei, la 6 nov. 1822, tatăl sas Michael Wagner ceru Magistratului ca pentru menținerea ordinii din Șchei între sași și romîni — care ordine, de cînd cu numirea tatălui român nu mai poate fi păstrată — să se numească un tată suprem peste toți tații din Șchei. În acest post să fie numit însă numai un sas, care să stea numai la dispoziția Magistratului și nu la bunul plac al romînilor. Magistratul răspunde că nu e nevoie, deoarece Poliția controlează și inspectează pe toți tații⁶⁴. —

Din copilăria noastră ne mai aducem aminte de tații Sterie Stinghe, episcop la biserica Sf. Nicolae, de Dumitru Lupan și de Nicolae Roncea. Atunci însă, prin 1900—1910 sfera lor de activitate se redusese la eliberarea de „cărți de sărăcie“, atestate de bună purtare, autentificarea unei semnături; erau deci ceea ce erau dincolo de munți

⁶¹ *Arh. Stat. O. Stalin*, nr. 3490/1821.

⁶² *Ibid.*, nr. 3169/1832.

⁶³ *Ibid.*, nr. 3439/1832.

⁶⁴ *Ibid.*, nr. 3659/1882.

„delegații străzii” sau: după alții, „delegații mahalalei”, a căror definiție n-am putut-o găsi în nici un cod al nostru de legi. Ei erau probabil mai mult un organ de verificare a unor solicitanți, în diferite cauze, pentru informarea autorității superioare.

Instituția veciniilor a și fost apoi desființată după primul război mondial. Un timp oarecare s-a mai discutat chestia întrebuintării imobilelor pe care le avuseseră în posesiune, apoi nu se mai vorbește despre ele. Numai astăzi se explică pentru ce aceia care astăzi sînt în vîrstă de 40—50 ani nu mai știu nimic despre vecinii sau vecinătăți, iar cei din țara veche nu știu despre ce e vorba cînd le amintești de ele.

*

Din cercetările noastre particulare și din informațiile cerute de la unii și de la alții, am aflat că orașele și satele din Transilvania erau aproape toate împărțite în vecinii. Ne-a mirat totuși că într-o comună destul de mare din districtul de odinioară al Brașovului, Hălchiul, în anul 1800 nu se găseau vecinii. La ordinul guvernului de a i se raporta: cîte vecinii sînt în orașul Brașov și în district — în comunele libere săsești —, Magistratul cere fiecărei comune să raporteze. Dregătorii din Hălchiu răspund la 30 iulie 1800 că n-au avut niciodată vecinii, nici statute pentru ele. Satul este însă împărțit în 4 cvartale⁶⁵, dar statute nu au, nici ladă pentru bani și nici amenzi nu s-au dat și nu se dau⁶⁶.

Mai mult, dregătorii din Codlea, opid sau tîrg mare, răspund și ei tot atunci că nu au tați de vecini, nici statute. Tîrgul e împărțit însă în 4 cvartale și în fruntea fiecăruia se află cîte un jurat. Fiecare cvartal este împărțit la rîndul său în cîte 4 grupări de cîte 10 gospodari, conduse de cîte 2 membri ai acestora. Poliția și ordinea în tot tîrgul sînt încredințate dregătorilor: primarului și celor 4 jurați de cvartal, apoi și celor 2 membri de grupă, aleși, ca să o anunțe pentru o lucrare comunală sau altceva. Nici grupele nu au statute, nici venituri, nici ladă⁶⁷.—

⁶⁵ Cvartal — cartier (suburbii în oraș).

⁶⁶ Arh. Stat. Or. Stalin, nr. 1306/1800.

⁶⁷ *Ibid.*, nr. 1281/1800. — Cît privește pe unguri, ei erau abia cîteva familii în Scheii Brașovului, risipite în diferite străzi, deci nu puteau avea vecinii ale lor. Li întîlnim însă mai la vale, aproape de „cetate”, în str. Caterinei, unde am văzut că s-au unit cu sașii spre a împiedica alegerea unui tată român.

Mai numeroși erau, cum sînt și astăzi, în cartierul de către gară, Blumăna. Unii din bătrîinii lor spun că nu-și aduc aminte să fi avut și ei „szomszéd-ság”-uri. Alții însă spun că da, dar mai mult ca o organizare proprie, sub patronajul bisericii, a vecinilor răzlețiți în mai multe străzi, aducîndu-li-se la cunoștință, tot cu ajutorul unei table, anumite ordine ale primăriei.

În arhiva locală am aflat însă un act, o cerere din 13 august 1792, semnată: „Az egész bolonyai Magyarság” (=toată maghiarimea din Blumăna), în care cer Magistratului ca vecinia lor, unită înainte cu cîțiva ani, sub numele de „săsească și maghiară din str. Fintînii”, să se separe din nou, deoarece sașii nu respectă statutele și în mod volnic caută să stoarcă bani ici-colo, la ceea ce ungurii nu se învoiesc. — Magistratul trimite și această cerere chestoratului, ca instanță competentă. (*Arh. Stat. Or. Stalin*, nr. 1962/1792). — Ce s-a mai întîmplat apoi, nu știm, căci n-am aflat alte acte în legătură cu aceasta.

Unicele vecinii speciale („besondere“) la romîni în sec. al 18-lea le aflăm în suburbiile oraşului Sighişoara. Unele existau din 1768, altele din 1778 şi altele din 1788, dar romîinii nu se bucurau de nici unul din drepturile pe care le aveau saşii, căci — ziceau aceştia — ei, din vremuri străvechi, angajează pe păstorii de vite, clădesc colibele ciobanilor, văcarilor şi stăvarilor şi se îngrijesc de ele⁶⁸.

Alte vecinii vechi au existat la romîinii din Sălişte, vechi Scaun pe vremuri, de care ţineau mai multe sate romîneşti vecine şi care avea o organizare aparte. Pe atunci reprezentanţa comunală era compusă din 40 membri numiţi „sutaşi“, dintre care se alegeau şi juraţii, „a falu betrinjai“ (= bătrînii), care la rîndul lor alegeau pe judele satului, numit „greav“⁶⁹. „Vătaful, vormanul de astăzi, era dregător al satului şi, împreună cu 12 juraţi, judeca în certurile ivite între ciobanii satelor. Tot el aduna dijmele din sat şi le trimetea primarului şi porunca peste grăniceri şi păzitorii potecilor. Cînd era vorba să se săvîrşească vreun lucru pentru obşte, se adunau mai multe vecinătăţi pentru ca să reguleze un drum, să repare un pod. Peste fiecare vecinătate era pus un îngrijitor numit „tighidiş“⁷⁰ (lată de vecinătate), la porunca căruia avea să se adune vecinătatea întregă în ziua sorocită. Pentru siguranţa publică erau „măciucaşii“, 2 inşi din fiecare vecinătate, care păzeau noaptea, purtînd o măciucă ce se da de la unul la altul“⁷¹.

Iată deci o organizare mai romîneasă, care, dacă nu era chiar atît de veche ca „Nachbarschaft“—ul german, adus de pe malurile Rinului, nu era totuşi de ieri de alăltăieri şi care — totuşi — poate să-şi aibă originea în vremuri mult mai vechi decît credem.

Ştim că Şercaia fusese împărţită încă în anul 1541 în vecinii. Tirziu de tot apoi, după anul 1785, s-au înfiinţat vecinii şi în comunele romîneşti din jurul ei. În Veneţia însă ele se numeau „hofuri“ de la germanul Hof = curte, casă, familie, gospodar. Ele erau conduse de „şeful (?) hofurilor“, care — prin mijlocirea unei table de lemn — anunţa pe oameni să iasă la muncă de folos obştesc: la pădure, la repararea unui drum, a unui pod, etc.⁷² —

Dintr-un articol al lui Henri H. Stahl⁷³ pe care noi nu l-am citit şi îl menţionăm după articolul lui Iuliu Moisil —, mai ştim că în jude-

⁶⁸ Georg Müller: *Die ursprüngliche Rechtslage...* p. 225.

⁶⁹ Din germ. Graef = primar, termen folosit în unele comune săseşti (V. Herrmann-Meltzl, *op. cit.*, vol. II, p. 352, n. 1).

⁷⁰ La Blaj diferitele părţi ale comunei, de ex. „sub curtea mitropoliei“ se numeau cighiduş.

⁷¹ I. Lupaş, *op. cit.* pp. 70—71.

⁷² Comunicat de O. Comanici.

⁷³ *Vecinătăţile din Drăguş*, în revista *Sociologie Romînească*, 1936, nr. I, pp. 18—31.

țul Făgăraș au mai fost și alte vecinii. Satul Drăguș avea 18. Au fost însă și în județul Alba ș.a., care — după cum au afirmat istoricii noștri, — *păstrează urme de foarte străvechi influențe românești*⁷⁴.

Dintre cele 10 „rosturi“ ale veciniilor din Drăguș, cităm pct. 5: cumpărarea gunoiului sau cumpărarea străzii; pct. 8: loc de propagandă politică și pct. 10: exprimarea opiniei publice sătești, pe care nu le-am întâlnit în alte părți și care, probabil, sînt adaptate la nevoile locale.

Alte informații prețioase aflăm în articolul lui Iuliu Moșil: „Vătășii sau fraternități și *decurii sau vecinătăți*”⁷⁵. În acest articol se spune că în biblioteca Muzeului năsăudean se află o broșurică interesantă intitulată: „Regulamente pentru vătășii și decurii — (fraternitatea junilor și vecinătatea familiilor) — proiectate a se introduce în comunitățile districtului Țării Făgărașului“, Sibiu, 1864, 35 p., al cărui autor ar fi Codru Drăgușan, care „în dragostea lui de a ridica satele românești, a redactat aceste regulamente, luînd pildă și de la vecinii romînilor din județul Făgărașului, care erau sașii“.

După introducere, Codru Drăgușanu publică întii regulamentul „vătășiiilor“, adică al „fraternității junilor“ (pp. 136—139), ceea ce nu este altceva decît „Bruderschaft“-ul pe care l-am amintit și noi, preluat după cele germane și adaptat nevoilor locale din Țara Făgărașului. Trece apoi la regulamentul „decurial sau ordinea vecinătății...“ (pp. 139—146).

După el, decuria ar consta din 25 de familii învecinate, avînd în fruntea sa un „decurion“ și un „vice-decurion“, aleși tot din doi în doi ani, în ziua de Sîn-Medru (Dumitru).

Statutele sînt aproape identice cu cele amintite de noi la articulușuri. Ceea ce nu găsim în acestea, sînt: tragerea la răspundere a tuturor celor care maltratează vitele... — Ca să nu se întîmple nenorociri în sat prin copiii mărunți, membrii se îndatorează a-i lăsa pe aceștia sub supravegherea unei femei bătrîne, cît timp părinții sînt duși la cîmp. — Din „datorințele“ bisericesti: duminica și sărbătoarea nu este iertat a merge nimeni la piață, a scoate ceva de vînzare, nici a cumpăra pînă la „ieșirea bisericii de seară“ (vecernia), sub pedeapsă de 20 cr. v.a., afară de cazuri urgente. Din „datorințele cetățene“: „Pușcatul în sate, la nunți și alte festivități e oprit la pedeapsă de 50 cr., afară numai asupra unui animal turbaț sau asupra unui animal răpitor sub cuviincioasă grijă“. — Foc din vecinătate se aduce numai în vase coperite. — Din „datorințele domestice“: „Tot locuitorul proprietar de casă e obligat ca iarna pînă la 9 ore și vara pînă la 10 cel mult, toți oamenii săi să intre în curte; pentru cei ce lipsesc rămîne

⁷⁴ Sublinierile sînt ale noastre.

⁷⁵ *Transilvania*, a. LXVII (1936), nr. 3, pp. 132—146.

responsabil însuși“. — La „lucrări publice“ nu se trimit copii sub 16 ani, ci numai oameni mari. — Când cere cineva noaptea „cortel“, tot economul e dator a-l primi creștinește, iar dacă cineva noaptea ar refuza ospitalitatea străinului, „arătându-l vecinul său, se globește cu 20 creițari“. —

Adunarea generală „decurială“ poate fi convocată de patru ori într-un an: la Sf. Vasile, Sf. Gheorghe, Sf. Petru și Sî. Dumitru.—

Altă mențiune despre veciniile românești se face tot în revista Sociologia Românească⁷⁶, pe care de asemenea n-am văzut-o, în „Articulușul vecinătății din Ighișul Nou“ (lîngă Mediaș), publicat de Ștefan Man-ciulea, copiat după un manuscris de la Biblioteca din Blaj, din anul 1798, în care e vorba tot de coșurile caselor, servitori, paza de incendii, „cararuia dinaintea caseilor“, bolile vițelor, gociman, etc., adaptate și acestea după cele ale sașilor. —

Preotul I. Grama ne spune că în comuna sa natală, Arpașul de Jos, au existat și grupări de cîte zece gazde, decurii, care se numiau „zeci“. —

Voind să știm dacă în țara veche a existat instituția veciniei sau ceva analog, ni s-a spus ca aproape de primul război mondial ar fi existat așa numiții „delegați ai mahalalei“ (alții zic „consilieri delegați ai mahalalei“), a căror misiune era de a elibera anumite acte precum: certificate de saracie, de bună purtare, etc, celor din mahala și fără a căror semnătură primăria nu elibera solicitanților nici un act⁷⁷.

Alt informator ne spune⁷⁸ că prin anii 1906—1907, în Dolj ca și în alte județe, exista la sate o organizație de 16 bărbați, împărțită pe căprarii, cîte doi în fiecare stradă, ca un fel de paznici de noapte, pentru a raporta dacă nu s-a iscat vreun incendiu sau nu s-a comis vreo crimă. Cei 16 erau sub comanda unui „șef“ sau „comandant de garnizoană“, un fost sergent mai desghețat, și formau așa numita „căprărie de garnizoană“. După război, căprăria aceasta executa și unele ordine ale cercului de recrutare. Era deci o organizație mai mult militară, dar în același timp și polițienească și administrativă. Mai tîrziu, o parte din agendele ei au trecut la primării, executanți fiind notarii comunali, iar altă parte la șeful de post (după o nouă lege a jandarmeriei) și altă parte la poliție.

Am întrebat dacă aceste două informații au la bază un articol de lege sau altfel de dispoziții, dar pînă astăzi nu ni s-a putut indica nimic în acest sens.

⁷⁶ Anul IV (1939—1942), pp. 522—525.

⁷⁷ Comunicat de Mihail Andreescu.

⁷⁸ Mihail Georgescu.

N-am amintit însă pînă acum aproape nimic despre românii din Brașovul Vechi și intenționat i-am lăsat la urmă, deoarece despre ei avem izvoare mai bogate și mai prețioase, mai bine zis: numai de la ei ne-au rămas statute scrise în limba noastră privitoare la vecinia lor. Vor fi rămas poate și în alte părți ale Ardealului, dar cine știe în ce unghere de poduri zac bătute de praf!

Acum cîțiva ani ne-a căzut în mînă un manuscris cu frumoase caractere cirile, într-un caiet de 131 pagini, scris pe hîrtie tare, fabricată în Brașov în primele decenii ale sec. al XIX-lea și legat în scoarțe tari, de formatul 24. 5/19 cm.

Din informațiile primite rezultă că ar fi fost scris de Ioan Șincan cu cirilice mai vechi și transcris cu cirilice mai noi de către Gheorghe Birsan⁷⁹. Astăzi însă nu mai știm nimic de soarta aceluia manuscris. Din fericire însă, cînd l-am avut în mînă am copiat cea mai mare parte a lui.

Pe eticheta lipită pe scoarță este scris: „Protocolu sau articulușu care să țină și stăpînească documenturile întru înțelegerea și buna orînduială a oamenilor care se cuprind supt puterea și stăpînirea acestei numitei Tablă din vecinătatea Șațgos⁸⁰. Acest articuluș protocol s-au copehtit⁸¹ după cel veachi și s-au întocmit în anul 1840 cu învoirea și buna îngăduire a toată *vecinătatea*”⁸².

Pe coperta interioară este scris: „Acest articuluș s-au făcut nou după izvodul celor mai dinainte articulușuri veachi, deaci⁸³ a se ști pre înțeles că articulușu *cel dintii veachi* au fost făcut la anul 1778 la 18 Octomvrie și apoi după aciea s-au făcut *al 2-lea* articuluș la anul 1797 la 21 mai...”.

Așa dar în timp ce românii din Șchei în acel timp nici nu erau primiți în vecinii, acești harnici meșteșugari și agricultori din Brașovul Vechi aveau, încă înainte cu 20—30 de ani, „articulușul” lor, scris în limba maternă!

În continuare, manuscrisul mai spune: „... Dară fiindcă aceale articulușuri veachi amîndoo nu erau bine întocmite spre înțeles, ba și cu multe greșeli în litere și la contumuri, pentru aceea acum cu voia și cu îngăduirea tuturor oamenilor, s-au îndreptat toate spre bună înțelegere și statornicie și s-au făcut acest articuluș nou la anul 1840 care se cuprinde supt stăpînirea Tablii din vecinătatea Șațgos, cunoscut să fie tuturor, noo și fiilor noștri din neam în neam...”.

Pe două pagini și jumătate urmează apoi: „Insemnarea puncturilor și rînduieiilor ce se află în această carte ce se numește Arti-

⁷⁹ Vezi anexa la care trimitem pentru toate detaliile asupra cărora n-am putut insista aici.

⁸⁰ Din: Schütz Gasse, astăzi str. Horia, Cloșca și Crișan.

⁸¹ Copiat.

⁸² Sublinierile sînt ale noastre.

⁸³ Deci.

culuş“, apoi : „Alte însemnări cronologice“ și formula pentru vindecarea brîncii⁸⁴, pe trei pagini, din care ultima este numerotată cu 1. Pagina 2 e goală, iar la a 3-a începe „Prodoslovია“, în care e preamărită pacea și buna înțelegere.

La pagina 6 începe articolușul, a cărui definiție se dă astfel : „...Adică legătura întru care cu încheieturi și cu punctumuri leagă și desleagă, hotărăște statornicii și după lege și după învoire opreaște și slobozește...“.

Înainte vreme nu era nici o legătură cu scrisoare, cu peceti și cu mărturii și iscălituri și cu punerea deagetelor și altele“ pentru că oamenii nu erau așa „vicleași, nestatornici, înșelători și mincinoși“ și deci nu era nevoie de nici un angajament scris, etc.

„Nici furțișaguri nu erau, nici lăcașe⁸⁵ nu era și cînd aveau oamenii între dinșii vreo învoire, vreo locmeală, însemnau pe toiege și pe răboj. Iată pentru ce a fost nevoie să se facă acest articuluș : Pentru petrecania și îngroparea răposaiilor, căci s-au întimplat murind cineva vara, cînd e mult lucru la cîmp, să nu se găsească oameni care să ducă mortul la groapă. A mai fost apoi nevoie de ele și pentru orînduiala cinștîiilor gocimani ai Tablii, pentru umblarea Tablii și pentru săpatul gropilor și pentru fordrocuri⁸⁶ ale gazdelor și ale văduvelor și pentru birșaguri⁸⁷ și pentru alte orînduiali...“.

În articulușul prim se arată cine putea fi tată de vecini, numit în Brașovul Vechi „gociman al Tablii“. Acestuia i se da ca ajutor un „vrotman“⁸⁸, căruia i se dădea la mînă cheia de la lada vecinătății să o stăpînească. „Pentru fiteșcare vecinătate și numită tablă are ladă, întru carele ladă se strîng și se păstrează toate veniturile ceale ce se adună de preste an, adecă bani de fordrocuri și de la birșaguri și de la alte venituri. Așa numita tablă a vecinătății și cu doo table de lemn se duculuesc⁸⁹ a se ținea în casa numitului gociman împreună cu vrotmanul a le stăpîni după rînduială...“.

În punctul 2 se spune că dacă moare cineva din vecinie, cei din casă anunță pe gociman, care trimite tabla pe la fiecare casă și fiecare este obligat a o primi și a o da mai departe. Cel care nu ia parte la înmormintare, plătește o amendă de 6 creițari.

Dacă cineva (pct. 4) ține tabla la el și nu o dă mai departe, plătește amendă pentru toți cei care nu au luat parte la înmormintare, plus alta de 50 de creițari. Cine nu dă tabla imediat și astfel s-ar face vreo „pricină“, e amendat tot cu 50 de creițari.

În punctul 5 se arată cum în anul 1797 s-au învoit membrii ca, pe rînd, unii să sape gropile și să îngroape pe cei decedați, căci „cîntă

⁸⁴ Erizipel.

⁸⁵ Lacăte.

⁸⁶ Din germanul : Vertrag - taxă.

⁸⁷ Amenzi.

⁸⁸ Din germanul : Wortmann.

⁸⁹ Din maghiarul : dukálni = a se cuveni, a se cădea.

versurarii⁹⁰ zicînd: „Astăzi mie, mîine ție!“ . Cine nu se va supune rînduiei (pct. 6) plătește „ștrof“⁹¹ 60 de creițari, dar cine va fi plecat din oraș și-i vine rîndul, să pună om în loc, altcum se va „birșugui“ cu 60 de creițari. Dacă cineva (pct. 7) nu s-a înscris în vecinie și dacă moare el sau soția sau un copil al său, să nu se trimită tabla pînă nu va plăti la lada veciniei un florin nemțesc în argint. Dacă însă s-ar întîmpla să moară „un om nemernic, străin“, ai lui vor plăti un florin în ladă și apoi i se va face „orînduiala pentru a lui îngropare“. Dacă nu ar avea însă pe nimeni, urma să fie îngropat de pomană.

Cînd gocimanul „poruncește cu tabla ca să se adune oamenii la el pentru socoteala veciniei“, ori pentru „porunci preoțești ori arhieresti“, fiecare e dator să dea ascultare, iar dacă are vreo „cuvincioasă pricină“, să-l înștiințeze și va fi scutit. Cine nu se supune însă și cine nu se justifică, plătește amendă 3 creițari, „iar după porunca celor mai mari, 12 creițari“ (pct. 8).

„Acela dintre oamenii găzdași care vrea să se puie cu fordroc, ca să fie scutit peste an, va da fordroc un florin nemțesc pe an. Văduvele vor plăti si ele fordroc 18 creițari pe an și „se vor îngropa cu cinste“ (pct. 9).

Cine vrea să intre „în tablă“ plătește o taxă de 3 creițari. Cine nu vrea, să fie silit „cu puterea și porunca celor mai mari“ (pct. 10). Taxele de înscriere în vecinie, fordrocurile și birșagurile se însemnează și se pun în ladă și cînd se împlinește anul, se adună toți membrii și fac socoteala. Gocimanul și vormanul pot fi realeși de către „bătrîni“, învoindu-se și cu ceilalți“ (pct. 11). Dacă se alege alții decît cei vechi, lada se duce cu cinste din casa fostului gociman la casa celui nou ales, „cu toți oamenii de-a rîndul, mergînd frumos doi cîte doi“. După ce „se plătesc apoi ceale cuvincioase scriitorului, gocimanilor și altele după obicei“ și după ce se pun la o parte banii destinați procurării sau reparării uneltelor pentru săparea gropilor, vecinia decide ca din rest „să facă împreună cu toții o petrecanie cinstită ori să-i împărțească“.

La pag. 34—42 se arată nevoia întocmirii unor noi articușuri la anul 1778.

Urmează (pp. 43—44) sfaturi pentru gocimani și membri — tot în proză versificată — apoi o însemnare „a se ști pentru uneltele ceale trebuincioase pentru săpatul gropilor ale morților“.

Pag. 11—126, proces-verbal despre birșaguri, fordrocuri, etc. Pag. 129—131: cu caractere latine: „Venite ștolare ale preotului de la biserica Sf. Adormiri din Brașovul Vechi“ (din ședința Sinodului Parohial extraordinar din 27 oct. 1896 st. v.).

⁹⁰ Poezii sau probabil cantorii care făceau versuri la morți.

⁹¹ Din germ. Straffe = pedeapsă.

Cu acestea se termină manuscrisul ⁹², din care vedem că românii din acest suburbiiu au ştiut să şi romînezeze cît de cît instituţia veciniei, spunînd: tată de vecinătate, plasă, gociman de tablă, etc., germanizînd în schimb „scutitul“ cu săsescul „fordroc“. Fondul rămăsese însă săsesc, cu deosebirea că aveau 2 table şi alte cîteva detalii.

Se vede însă că numai în cele 3 străzi: Horia, Cloşca şi Crişan (fostul „Şaşgos“!) au avut parte românii de o vecinie a lor, mai bine zis de o subvecinie, căci adevăratul tată de vecini era sasul „Ioan Hanăh“ ⁹³ — probabil: Iohann Henning — pe care îl mai găsim de cîteva ori în vecinia Şaşgos ⁹⁴. Dealtcum sfera de activitate a acestei vecinii romîneşti era redusă numai la înmormîntarea membrilor ei.

Taţii din vecinia părţii de sus din str. Laterală (acum: Avram Iancu) cer Magistratului la 9 febr. 1901 ca preoţii romîni şi ceilalţi slujbaşi ai bisericii să fie obligaţi a purta şi ei sarcinile pe care le poartă toţi ceilalţi vecini: să contribuie la întreţinerea în bună stare a fîntînilor şi a văii, ca şi la plata străjilor de noapte, etc. Magistratul le răspunde că dacă nu sînt posesionaţi ⁹⁵, nu sînt obligaţi la acele sarcini ⁹⁶.

La 2 iulie 1823, gospodarii romîni din vecinia părţii de jos a aceleiaşi străzi se plîng că, cu toate că, cu excepţia a doi dintre ei, toţi au vite de tracţiune şi fac prestaţiile de cărauşie, din 30 de saşi numai 6 fac aceste prestaţii, iar ceilalţi sînt dispensaţi, pretextînd că fac prestaţii pentru biserică, şcoală, etc. Romîni plătesc cele mai multe amenzi — mai spun ei — şi totuşi taţii nu-i lasă să ia parte la examinarea socotelilor, ci le dau doar un bacşiş de cîţiva florini [iar pe ceilalţi îi beau ei]. Taţii fixează amenzile după bunul lor plac, pentru unii mai mici şi pentru alţii mai mari şi tănuiesc în faţa romînilor starea fondurilor, amestecînd banii veciniei cu cei de la societatea lor de înmor-

⁹² Care cuprinde şi material fără legătură cu istoria veciniei şi anume: la pag. 31—33 se vorbeşte într-un fel de proză versificată şi ironic despre banii de hirtie care au fost puşi în circulaţie. Pag. 49—65 sînt goale. La pag. 66—68, tot cu caractere latine, se vorbeşte despre zidirea bisericii din Braşovul Vechi şi ridicarea crucii „Dintre Grădini“.

„Hronologia de la facerea lumii pînă la ocuparea Ţarigradului de către turci“ (pp. 69—89) n-am copiat-o. La pag 90: „Insemnare pentru ciuma din 1750“. Pag. 91—92 ceva despre Maria „Trezia, Iosiv Impărat“, Leopold „Franţiscus Impărat“ (necopiată). Tot la pag. 92 începe „Bătălia cu Franţuzii“. Pag. 93—94: „A doua însemnare pentru ciumă“ (1813). Pag. 95—96: „Insemnare pentru alte întimplări (boieri băjenii din Bucureşti, cutremur de pămînt, îngheţ, etc.). Pag. 100 semne „gromofnice“ (netranscrisă). Pag. 101—110: „Cronică şi însămănare despre bătălia Ungurilor din anul acesta 1848 februarie în 2...“

⁹³ Manuscrisul anexă, p. 68.

⁹⁴ *Sächsischer Hausfreund Kalender* pe anii 1866—1906.

⁹⁵ Dacă nu au case proprii şi pămînt.

⁹⁶ *Arch. St. Or. Stalin*, nr. 329/1801.

mîntare. Cer deci Magistratului să se aplice și la ei regulamentul veciniilor din Șchei, ca să-și poată alege și ei 6 „bătrîni“ din sînul lor, precum și un tată romîn — care să aibă și el o cheie de la ladă —, precum și să nu mai fie excluși de la cunoașterea veniturilor și a cheltuielilor veciniei⁹⁷.

Deci, cu toate ordinele camuflate ale Magistratului, romînii tot nu aveau încă drepturi egale cu ale sașilor în toate veciniile.

Ba, și mai tîrziu, în anul revoluției, la 28 sept. 1848, parohul G. Perșenaru de acolo, Dumitru Bîrsan și Manole Domnișor, cer ca, deoarece în vecinia a 3-a din str. Lungă (astăzi: Mareșal Voroișilov) locuiesc 47 romîni posesionați și numai 35 de sași și deoarece romînii duc sarcinile ca și aceștia, să ia și ei parte la discuția împărțirii banilor din ladă și la conducerea veciniei⁹⁸.

După revoluție însă, la 13 nov. 1850, se vede că energicul paroh Ioan Dumbravă va fi folosit altă metodă, mai directă, căci poliția prezintă Magistratului o jalbă a locuitorilor sași din vecinia întîia din strada de Laturi contra acestui paroh pentru amestec necompetent în afacerile veciniei și numirea arbitrară a unui tată romîn⁹⁹.

Și totuși... la 31 dec. 1850, romînii cer din nou ca jumătate dintre „bătrîni“ să fie din neamul lor¹⁰⁰.

Pe cînd în 1866 ungurii aveau în cartierul Blumăna 3 tați de vecini din totalul de 6 și în 1852 patru, în calendarele amintite abia în 1884 vedem pe Todor Fugaciu tată de vecini la Dîrste și 5 romîni în cele 5 vecinii din Stupinile Brașovului, locuite numai de romîni, în case resfirate.

Abia în 1902 apoi găsim și în Brașovul Vechi pe Luca Șincan, tată de vecini în Șațgos, iar în anul 1905 pe Gheorghe Puiu în strada de Laturi, pe cînd în Blumăna erau 7 tați unguri.

*

S-au făcut însă și alte abuzuri în aceste instituții, cu atît mai mult cu cît unii dintre tați nu erau nici știutori de carte, iar alții de-abia știau să-și scrie numele. S-au mai făcut apoi abuzuri din cauză că unii aveau în vecinie și sași și romîni și unguri și atunci era aproape natural ca să fie tentați a pune în spatele celor de altă naționalitate sarcini mai mari decît ale connaționalilor lor — după cum am văzut și se vede din datele concrete de care dispunem.

Unii au manipulat rău banii veciniei, alții au luat mită ca să scape de serviciul militar pe unii tineri romîni sau sași. Alții, în mod

⁹⁷ *Ibid.*, nr. 2032/1823.

⁹⁸ Arh. Stat. Or. Stalin, nr. 3911/1848.

⁹⁹ Arh. Stat. Or. Stalin, nr. 8229/1850.

¹⁰⁰ Arh. Stat. Or. Stalin, nr. 9220/1850.

arbitrar, se amestecau și în chestiunile matrimoniale ale rominilor, în care numai forurile bisericești aveau dreptul să decidă. De aceea protopopul Gheorghe Haines îi amenință că se va adresa guvernului¹⁰¹.

Negustorii romini și greci, oameni cît de cît știutori de carte, se pling apoi nu odată că sașii îi încarcă cu taxe exorbitante: pentru o prăvălie 3 florini, pentru o crișmă 6 și de fiecare magazie cite un florin, ceea ce era foarte mult prin anii 1830—1840¹⁰². Ei se mai pling apoi guvernului că sînt molestați, că nu sînt primiți nici în adunările generale ale veciniilor, nici în Comunitatea Centumvirală (în anul 1837. — n. a.). Magistratul săsesc informase însă guvernul că taxele pentru vecinii sînt plătite nu numai de romini și de greci și că toți locuitorii sînt obligați să suporte cheltuielile procurării celor necesare cu plata personalului, etc. Ca să se convingă, să vină și ei, care sînt proprietari de case, fără deosebire de naționalitate, la adunările de fine de an ale veciniilor, conform decretului guvernial nr. 6990/1796¹⁰³, pentru ca în viitor să se evite astfel de acuze.

Dealtcum, în această privință și Magistratul își avea vina sa, căci adeseori nu comunica celor interesați ordinele și rezoluțiile forurilor superioare. Nu odată s-a întimplat ca rominii din Șchei să ceară ani de-a rîndul să li se facă cunoscute anumite rezoluții, ca să știe și ei ce drepturi și ce îndatoriri au.

Nu e deci de mirare dacă chiar guvernul și Curtea, la a căror cunoștință ajuseseră nemulțumirile unora și altora, s-au sezisat.

Astfel la 2 iulie 1801 vedem că Magistratului brașovean i se restituie din partea Comunității Centumvirale proiectul unor noi statute pentru vecinii, corespunzătoare timpului de atunci, cu decretul aulic din 28 oct. 1799 și din 2 ian. 1800, cu ordinul guvernial din 6 febr. 1801. Multe din punctele statutelor — acest lucru îl recunoaște și Magistratul și Comunitatea — nu se mai potrivesc cu zilele de atunci: în special pedepsele corporale și amenzile în bani sau în zile de lucru, precum și taxele de tot felul, care se încasează în mod volnic. Cele din urmă să se reducă deci; în schimb, cele pentru curățirea coșurilor să se majoreze, ca și cele pentru neanunțarea străinilor găzduiți. Tot așa, membrii veciniei nu vor mai fi obligați să ia parte în corpore la înomnintarea fiecărui decedat, iar statutele veciniilor din sate vor fi deosebite de ale locuitorilor din orașe¹⁰⁴.

În același an (1801), Magistratul sibian, la ordin mai înalt, modifică și el statutele sale din anul 1696 și le trimite guvernului, care însă — zice Franz Zimmermann¹⁰⁵ — nu-și bătu capul cu ele, reținîn-

¹⁰¹ *Arh. Stat. Or. Stalin, Acta Judicialia*, nr. 343/1794, în *Catalogul Actelor Rom. din Arh. Stat. Stalin*, nr. 3014.

¹⁰² *Arh. Stat. Or. Stalin*, nr. 3880/1857. dec. 13. Jalba n-am găsit-o, dar avem protocolul ședințelor Magistratului (IV. C.), tom. IV, p. 3882.

¹⁰³ În alte locuri se indică No. 6996 din 1796, dar nici pe unul, nici pe celălalt nu l-am găsit.

¹⁰⁴ *Arh. Stat. Or. Stalin*, nr. 2014/1801.

¹⁰⁵ *Die Nachbarschaften in Hermannstadt*, p. 47.

du-le acolo pînă la 20 iunie 1846, cînd Direcția Poliției trimise niște regulamente nouă pentru tații de vecini, pe care Magistratul de acolo le puse în aplicare. La 24 ian. 1857 întocmi și Magistratul un regulament care a rămas în vigoare pînă la desființarea veciniilor constituite din nou, fiind aprobat de guvern în martie 1857. Veciniile nu mai erau însă — în acest timp — ceea ce fuseseră mai înainte.

Situația a rămas apoi aceeași pînă după primul război mondial, cînd — survenind o nouă și mare schimbare în felul de a trăi și a vedea lucrurile — statutele fură încă odată modificate în anul 1919. Între timp, administrațiile comunale luaseră, încetul cu încetul, toate agen-dele din mîna veciniilor, între care și luminarea și pavarea străzilor, etc. (Transportarea gunoaielor afară din oraș o luaseră încă din anul 1914). Astfel veciniile fură limitate la o muncă de colaborare cu primăriile, redusă și aceasta — în centrele săsești — la o activitate mai mult națio-nală, bisericească și de folos obștesc ¹⁰⁶.

În același timp, în Sibiu, fostul chestor și profesor W. Schunn lu-crase la statutele unor noi vecinii, care acolo intrară în vigoare la 7 iunie 1935. În Brașov ele urmau să se pună în aplicare încetul cu în-cetul, dar noi evenimente mondiale interveniră și ele nu mai fură puse în aplicare nicăieri, nici în forma lor veche, nici în cea nouă, veciniile fiind cu totul desființate.

În Brașov, a cărui vecinie cea mai veche data din 1578, cele vechi au fost desființate, unele mai curînd, altele mai tîrziu. Astfel, cea din Tîrgul Cailor a încetat de a mai funcționa abia la 16 iunie 1927 ¹⁰⁷, pe cînd în Sibiu fuseseră desființate mult mai curînd (în 1891), deci cu 36 de ani mai înainte. W. Schunn afirmă că această desființare a fost urmarea conflictului ivit între o vecinie de acolo și un membru al ei, administrator financiar maghiar.

Acest fapt a dat prilej ziarului local de acolo „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt” ¹⁰⁸ să plîngă cu lacrimi adevărate desființarea patriarhalelor instituții, scriind: „Prin decret ministerial s-a dispus desființarea veciniilor pentru că nu mai corespund vremurilor de astăzi. Statutele lor, aprobate tot de minister, ar conține unele lucruri care sînt contrare legilor... Organ polițienesc, social și administrativ, veciniile se îngrijeau într-altele și de paza în timpul nopții. Crede oare statul că e mai bine să angajeze și să plătească el pe acești paznici, și nu veci-niile?... O parte din ele au însă avere. Ce se va întîmpla cu ea?... Veci-niile sînt desființate, dar grupările de cîte 10 gospodari din Cluj și din Vașarhei ¹⁰⁹, atît de asemănătoare cu veciniile, și luate de la noi [sașii], rămîn... Paguba este tot a statului!”

¹⁰⁶ Hermann Fabritius, *op. cit.*

¹⁰⁷ *Die alte Kronstädter Rossmärkter Nachbarschaft*, de August Fabricizius, în *Kronstädter Zeitung*. a. 41 (1927), nr. 148 și 149 din 8 și 9 iulie.

¹⁰⁸ A. XVIII (1891), Nr. 5344 din 9 iunie: *Die Aufhebung der Nachbarschaften in Hermannstadt*.

¹⁰⁹ Tîrgul-Mureș.

In nr. 5527 din anul următor, 1892, ziarul revine asupra chestiunii ¹¹⁰ și propune ca lăzile veciniilor, rechizitele și paharele să fie date muzeului Bruckenthal din Sibiu. —

Bune pentru vremurile trecute, veciniile și-au făcut atunci datoria și erau la locul lor, dar, ca multe alte instituții și orînduiri, au dispărut și dacă astăzi sînt confundate cu vecinătățile din obștiile agrare ¹¹¹ sau cu starea de vecin, **de rumîn**, din trecutele vremi, miine nu se va mai ști de unde au fost aduse la noi, cum au fost organizate și ce rost au avut.

¹¹⁰ *Die Auflösung der Nachbarschaften*, în corpul ziarului, nesemnat.

¹¹¹ Vezi: V. Costăchel: *Problema obștiilor agrare în Țara Românească și Moldova*, în *Studii și cercetări de istorie medie*, a. II. (1951) No. 1. pp. 91—109, București, 1955.